

Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's GRAVENHAGE

Datum

Betreft CML-onderzoek normoverschrijdingen imidacloprid in oppervlaktewater en bevindingen van het Ctgb tav het EASAC-rapport over neonicotinoïden

Geachte Voorzitter,

In het plenaire Kamerdebat van 28 mei 2015 heb ik toegezegd uw Kamer voor de zomer te informeren over het rapport van het Centrum voor Milieu Leiden (CML), zie bijlage 1. In dit rapport staan de meest recente meetgegevens van imidacloprid in het oppervlaktewater in vijf probleemgebieden in Nederland. Daarnaast informeer ik u, mede namens de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, ook over de bevindingen van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) ten aanzien van het EASAC-rapport over effecten van neonicotinoïden op ecosystemen (bijlage 2). Tenslotte ga ik kort in op de recent gepubliceerde EFSA-opinie ten aanzien van risico's voor bijen.

Het CML-rapport heb ik direct voorgelegd aan het Ctgb, zodat zij het kunnen meenemen in de lopende herbeoordeling van de neonicotinoïden, zoals die per brief is gevraagd (Kamerstuk 27858 nr. 304). Onderhavige brief bevat de bevindingen van het Ctgb (bijlage 3), naast een kabinetsreactie. ~~Omdat de discussies over imidacloprid zorgvuldigheid vereisen is het Ctgb gevraagd om bij de duiding van de gegevens van het CML-rapport ook het RIVM te betrekken. De bevindingen van het Ctgb zijn met het RIVM afgestemd.~~

CML-rapport

CML laat weten dat:

"Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van producten uit de Bestrijdingsmiddelenatlas, een vrij toegankelijke internettool www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl, aangevuld met nieuwe gegevens van 2014 en het eerste kwartaal van 2015. De analyse is uitgevoerd voor vijf regio's met een grote bijdrage aan normoverschrijdingen door imidacloprid. De gegevens zijn getoetst aan drie milieunormen voor het oppervlaktewater voor imidacloprid. [...] De resultaten van de percentages normoverschrijdende meetpunten op jaarbasis laten voor de meest strenge norm, het Toelatingscriterium (0,027 µg/L), een toename zien tot ca. 90% in 2014 ten opzichte van 2013 of 2010. Voor de JaarGemiddelde MilieuKwaliteitsNorm (JG-MKN, 0,067 µg/L) is het percentage in 2014 lager dan in 2013, maar gelijk aan 2010: ca. 47%. Voor de Maximaal

Directoraat-generaal Agro en Natuur

Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres

Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ez

Behandeld door

5.1.2.e

T 5.1.2.e

F 0

5.1.2.e @minez.nl

Ons kenmerk

DGAN-PAV / 15125402

Uw kenmerk

Bijlage(n)

3

Opmerking [LDU1]: Is logischer om EASAC eerst te behandelen. De volgorde kan dus beter omgedraaid worden. Ivm CML worden stappen gezet die het einde van de brief krachtiger maken.

Opmerking [LDU2]: In de oorspronkelijke tekst wordt de indruk gewekt dat het ctgb alléén niet zorgvuldig genoeg zou zijn. Het lijkt mij dat dit niet zo bedoeld is, vandaar het tekstvoorstel.

Aanvaardbare Concentratie MilieuKwaliteitsNorm (MAC-MKN, 0,200 µg/L) is het percentage in 2014, ca. 47%, iets hoger dan in 2013 en 2010.

Na standaardisatie van deze resultaten, alsof dus elk meetpunt elk jaar is gemeten, geldt voor alle drie de normen dat de gestandaardiseerde percentages overschrijdingen in 2014 niet-significant verschillend zijn van 2013 of 2010.

Er zijn grote verschillen tussen regio's in niveau en het verloop in de tijd van de imidacloprid concentraties. Zo hebben de kassenregio's de hoogste percentages en het verloop ervan vertoont geen of beperkte afname, in tegenstelling tot de overige regio's (bloembollen, boomteelt), waar de percentages veelal lager zijn en de afnames over de gehele periode veelal groter zijn. [...] De gemiddelde concentraties voor de regio's gecombineerd in 2014 is 0,038 µg/L hetgeen een indicatie is voor een lichte daling in vergelijking met 2013 en 2010. Deze daling is onvoldoende om tot een verbetering te leiden in de percentages normoverschrijdende meetpunten. Uit de aanvullende analyse naar het verloop van de concentraties van imidacloprid voor beide kassenregio's door het jaar heen blijkt dat geen duidelijke verlaging optreedt van de gemiddelde maand- of jaarconcentraties imidacloprid na de invoering van zuiveringsmaatregel per 1 mei 2014."

Ctgb-bevindingen naar aanleiding van het CML-rapport

Het Ctgb laat mij het volgende weten:

"Bollenteelt:

De CML rapportage laat geen duidelijke afname van het aantal normoverschrijdende meetpunten zien. Om dit nader te kunnen verklaren is meer inzicht nodig in de mate van normoverschrijding, welke vervolgens in de brede context van de bedrijfsvoering bekeken moet worden. [Imidacloprid wordt toegepast als bolbehandeling, dus niet op het veld, de overschrijdingen zijn naar alle waarschijnlijkheid punt-emissies afkomstig van het erf waar de behandeling plaatsvindt.](#)

Boomkwekerij:

Conform verwachting is er een indicatie dat er een verlaging is van imidaclopridconcentraties in het eerste kwartaal van 2015 in vergelijking met de voorgaande jaren. Hier kan echter, op basis van de beschikbare gegevens, geen harde conclusie over worden getrokken. Omdat de betreffende toelating inmiddels is beëindigd, is een nadere analyse van de emissie van imidacloprid naar het oppervlaktewater niet meer relevant.

Kasteelten:

Het Ctgb heeft gesteld dat eerst de effectiviteit van de, in mei 2014 van kracht geworden en vanaf augustus 2014 gehandhaafde, emissiereducerende maatregelen naar oppervlaktewater moet worden afgewacht, alvorens te overwegen of aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn. In haar advies over de Nature publicatie over imidacloprid en de vogelstand (11 september 2014) heeft het Ctgb reeds aangegeven dat de genomen maatregelen op een termijn van een jaar tot meetbare effecten zullen kunnen leiden. Op basis van de huidige gegevens kan geen duidelijke trendbreuk in concentraties worden aangetoond. Gezien de beperkingen van de onderzochte dataset is het echter de vraag of hieruit kan worden afgeleid dat niet meer wordt voldaan aan de eisen voor het

Opmerking [LDU3]: Een heel korte uitleg lijkt mij op zijn plaats omdat anders de indruk wordtgewekt dat bollen er niet toe doen.

toelaten van een middel (artikel 29 van de gewasbeschermingsverordening) en of dit zodoende aanleiding moet zijn voor aanvullende maatregelen voor de toelatingen van imidacloprid houdende middelen door het Ctgb.

De mate van naleving van de gestelde maatregelen is van invloed op de concentraties imidacloprid in oppervlaktewater in de kasteelten. De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft in het Algemeen Overleg van 28 mei jongstleden hier reeds aan gerefereerd. Voor een oordeel over het effect van de gebruiksvoorwaarde (slechts toegestaan indien het afvalwater van de kas tot een hoog niveau wordt gezuiverd) is het van belang de feitelijke naleving te kennen. In juli jongstleden zijn, op verzoek van de toelatinghouder, de toepassingsvoorwaarden aangescherpt waarbij imidacloprid-houdende middelen enkel onder gecontroleerde distributie mogen worden verkocht. Hierdoor ontstaat een sluitend systeem van levering en gebruik waarbij de naleving van gestelde maatregelen wordt gewaarborgd.

Het College concludeert tot slot als volgt:

- Op basis van de beschikbare data kan geen duidelijke afname van de concentraties imidacloprid in het oppervlaktewater worden geconstateerd.
- Hierbij speelt een beperkte naleving van de gestelde zuiveringseisen mogelijk een belangrijke rol.
- Inmiddels zijn de toepassingsvoorwaarden aangescherpt (gecontroleerde levering). Dit moet er toe leiden dat de naleving verbetert.
- Wanneer in de toekomst blijkt dat de genomen maatregelen onvoldoende effect hebben op de concentratie imidacloprid in het oppervlaktewater, zal het College ofwel adviseren over beperking van het gebruik, ofwel zelf maatregelen treffen ten aanzien van de toelating als zodanig."

Reactie op de bevindingen Ctgb

Het CML-rapport lijkt geen trendbreuk te laten zien in de cijfers ten opzichte van eerdere jaren, voor zowel het toelatingscriterium als de waterkwaliteitsnormen. De concentratie imidacloprid in het oppervlaktewater is in de onderzochte gebieden te hoog om aan de normen te voldoen. Dat baart ons zorgen. Het Ctgb heeft in januari 2014 besluiten genomen, waarbij imidacloprid toepassing in de glastuinbouw slechts nog konden worden toegelaten, als er ook een zuivering plaatsvond, om emissies naar oppervlaktewater te voorkomen. Dit besluit is in mei 2014 geëffectueerd en via het etiket verplicht gemaakt. [Vanaf augustus 2014 is hier gericht op gehandhaafd](#). Naar verwachting zou dan het aantal normoverschrijdingen van imidacloprid in glastuinbouwgebieden moeten dalen. De CML-cijfers lijken dit niet te laten zien.

Maatregelen

Ik heb het Ctgb verzocht om [direct de door de toelatinghouder voorgestelde een tijdelijke maatregel te introduceren](#), namelijk 'gecontroleerde distributie', [per direct te effectueren](#). [en deze te verplichten via het etiket](#). Dat betekent dat het middel slechts mag worden verkocht voor gebruik in de glastuinbouw, als door de toepasser wordt aangetoond dat [het bedrijf een werkende zuiveringsinstallatie](#)

Opmerking [LDU4]: Zie persbericht NVWA, volgens mij een datum die voor de Kamer, voor een goede appreciatie relevant is.

| [heeft en er](#) er zuivering plaats vindt die de emissie - vóór lozing op het oppervlaktewater en de riolering - sterk beperkt.

| De toelatingshouders heb ik [voorts](#) verzocht dit proces te versnellen door aanvullend medewerking te verlenen aan 'gecontroleerde distributie'. Alle distributeurs van de middelen worden via de Stichting CDG (Certificatie Distributie in Gewasbeschermingsmiddelen) verplicht hierop toe te zien.

| ~~[Deze maatregel is 1 augustus jl van kracht geworden. Het College heeft inmiddels \(juli 2015\) besloten gecontroleerde distributie voor te schrijven met een respijttermijn van maximaal 1 maand. In deze periode konden de etiketten op de bestaande voorraad worden aangepast. De toelatingshouders hebben nog in juli 2015 een brief naar de distributeurs gestuurd, waarin zij een dringende oproep doen om deze middelen per direct enkel te verkopen volgens het regime van gecontroleerde distributie.](#)~~

Ctgb bevindingen EASAC-rapport

Per brief heb ik het Ctgb op 10 april 2014 verzocht op basis van het EASAC-rapport de toelatingen van neonicotinoïden in Nederland te herbeoordelen en mij zo spoedig mogelijk te informeren of dit onderzoek het Ctgb aanleiding geeft tot ingrijpen in de toelatingen. Hierover is uw Kamer geïnformeerd (Kamerstuk 27858 nr. 304).

Het Ctgb heeft het rapport bestudeerd en geanalyseerd, daarvoor verwijs ik naar de uitvoerige bevindingen in bijlage 2. In zijn conclusie laat het Ctgb mij het volgende weten:

- De brede, integrale visie die het EASAC-rapport voorstaat waarvan diverse aspecten, zoals landbouw, biodiversiteit, IPM en risicobeoordeling onderdeel van uitmaken, wordt door het Ctgb ondersteund. Het EASAC-rapport en de Nature publicatie van Rundlöf geven daarnaast een overzicht van bestaande kennis, maar verschaffen geen zodanige nieuwe inzichten dat ingegrepen zou moeten worden in huidige toelatingen.
- Ondanks dat niet alle onderwerpen van het EASAC-rapport specifiek onderdeel uitmaken van het huidige toetsingskader, is de risicobeoordeling van de bestaande toelatingen conform ditzelfde toetsingskader, dankzij genoemde zaken als de in 2013 ingestelde restricties op het gebruik van neonicotinoïden, het gebruik van een "worst case" benadering en het meenemen van effecten op populatieniveau, dermate robuust dat het risico als acceptabel kan worden beschouwd.
- Het Ctgb stelt vast dat een versoepeling van de bestaande beperkende maatregelen en aanscherpingen in de toelatingen, zoals die in de EU en Nederland eerder al zijn genomen, nu niet aan de orde is.
- Afsluitend doet het Ctgb vier aanbevelingen die raken aan toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen en verband houden met de brede analyse in het EASAC-rapport:
  - Bespoedigen van bestaande ontwikkelingen in EU richtsnoeren, zogenaamde *guidance documents* voor risicobeoordelingen.
  - Toezien op verdere verbeteringen binnen het toetsingskader

- Agenderen van onderwerpen om het toetsingskader verder te verbeteren
- Inspannen om inzichten op te nemen in het brede kader van de landbouw

Kabinetsreactie

Op basis van de bevindingen van het Ctgb ten aanzien van het EASAC-rapport wijzen er op dat dit rapport geen nieuwe feiten of inzichten bevat van zodanige aard dat deze nopen tot ingrijpen. kan op dit moment niet worden ingegrepen in de toelatingen van neonicotinoiden ten aanzien van risico voor het terrestrisch milieu (waaronder bijen, bestuivers en niet-doelwitorganismen). Het is goed te constateren dat de bestaande beperkingen en aanscherpingen van de toelatingen die eerder zijn genomen de problemen voorsnog afdoende hebben geadresseerd. in Nederland blijven echter in de huidige vorm allen bestaan. Dat neemt niet weg dat de overige maatregelen die op grond van eerder onderzoek in procedure zijn, met kracht moeten worden doorgezet. Zoveel maakt het EASAC-rapport wel duidelijk.

Op alle vier door het Ctgb genoemde aanbevelingen zet ik me in, zowel nationaal als in de EU en op mondiale schaal. Deze inzet zal ik blijven vasthouden om het toetsingskader voor goedkeuring en toelating van gewasbeschermingsmiddelen verder te verfijnen, waar nodig.

Om het 'richtsnoer bijen' snel, uitvoerbaar en robuust te verankeren in het toetsingskader heb ik – samen met de Europese Commissie (EC) - een workshop georganiseerd, waaruit een Roadmap voor correcte invoering is voortgekomen. Nederland levert een belangrijke bijdrage aan nieuwe toetsingsmethoden, bijvoorbeeld om wilde bijen op chronische (subletale) effecten te kunnen toetsen. Nederland draagt aanvullende potentiële blootstellingsroutes aan die in het toetsingskader moeten worden meegenomen. Zoals uw Kamer eerder is bericht, werkt Nederland samen met EFSA aan beoordelingsmethoden van cumulatieve effecten van gewasbeschermingsmiddelen die moeten indalen in het EU beoordelingskader.

Ook heb ik uw Kamer mijn visie toegelicht dat ik toe wil naar een versnelling van duurzame gewasbescherming. Een duurzaam middelenpakket wordt bereikt via uitbreiding ervan met biologische, natuurvriendelijke en andere alternatieve middelen met een lager risico en tegelijkertijd via het terugdringen van risicovollere gewasbescherming. In Nederland heb ik een Green Deal Groene Gewasbeschermingsmiddelen met oa. LTO en Nefyto gesloten. Deze Deal beoogt de toelating van 'groene' laag-risico gewasbeschermingsmiddelen in Nederland te bevorderen. In de EU zal ik binnenkort mijn actieplan om tot een versnelde verduurzaming te komen, met gelijkgestemde lidstaten bespreken en verder uitwerken.

Overigens meld ik u dat het College mij heeft meegedeeld dat het College in augustus besloten heeft dat, op basis van nieuw Deens en Nederlands onderzoek, ook de aardappel als "bij-aantrekkelijk gewas" wordt geclassificeerd. Dat betekent dat toepassingen op aardappel die voor bijen risicovol zijn niet meer worden toegelaten en de bestaande toelatingen op basis van art. 44 van de Verordening zullen worden herbeoordeeld. Het verheugt mij dat het College hiermee wederom laat zien zijn taak op verantwoorde wijze uit te voeren en niet aarzelt om indien nodig in te grijpen.

Directoraat-generaal Agro en Natuur
Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit

Ons kenmerk
DGAN-PAV / 15125402

Opmerking [LDU5]: Voor de stas is het ons insziens belangrijk hier de positieve boodschap te brengen om niet de indruk te wekken dat ze machteloos is (ik kan niet ingrijpen), maar juist alles onder controle is (EASAC brengt feiten die reeds bij ons bekend zijn).

Opmerking [LDU6]: Ook hier kan de stas uitstralen dat ze alles onder controle heeft.

Directoraat-generaal Agro en Natuur
Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit

Ons kenmerk
DGAN-PAV / 15125402

Tenslotte meld ik u dat er op 26 augustus een EFSA-opinie is gepubliceerd aangaande het risico voor bijen bij spuittoepassingen van drie neonicotinoïden. Deze opinie is in opdracht van de Europese Commissie (EC) opgesteld en is - conform het geldende Europese proces - nu aan de lidstaten en toelatingshouders voorgelegd, met de oproep om (studie-) gegevens, te leveren in september 2015. Daarna wordt op EU-niveau bezien of de maatregelen die in 2013 Europees zijn genomen om de toepassing van neonicotinoïden te beperken en zo bijen beter te beschermen, voldoende zijn of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. ~~In de in 2013 genomen Europese maatregelen is al rekening mee gehouden dat ook spuittoepassingen in het gewas in potentie gevaar voor bijen kunnen opleveren.~~ Spuittoepassingen van de onderzochte neonicotinoïden zijn overigens sinds 2013 sindsdien in Nederland al niet meer mogelijk toegestaan in voor bijen aantrekkelijke gewassen. ~~Uiteraard beziet het Ctgb ook in dit geval of de recente EFSA opinie aanleiding geeft om verder in te grijpen in de Nederlandse toelatingen voor neonicotinoïden.~~

Sharon A.M. Dijkma
Staatssecretaris van Economische Zaken